

ARBUUSISUHKRUS TEKSTITRUULT, AGA MITTE AUTORITRUULT

MERIT KASK

Richard Brautigan, „Arbuusisuhkrus“. Tõlkija: *Enn Soosaar.* Lavastaja: *Jaanus Rohumaa.* Dramaturg: *Maria Lee Liivak.* Kunstnik: *Aime Unt.* Muusikaline kujundaja: *Veiko Tubin.* Osades: *Hele Kõre, Külli Teetamm, Argo Aadli, Andero Ermel, Tõnn Lamp, Indrek Ojari, Margus Tabor ja Veiko Tubin.* Esietendus 22. XI 2009 Tallinna Linnateatri väikeses saalis.

Oma „Arbuusisuhkru“ lavastusega on Tallinna Linnateatri trupp jäänud vägagi romaani truuks. See väljendub juba otsustes, mille teksti dramatiseerija Maria Lee Liivak on vastu võtnud. Kuidas suhestuvad selles omavahel romaan ja dramatiseering?

Mingit metatasandi vaadet mängu toodud ei ole. Ei ole isikliku vaatenurga seadmist, mingi teema kommenteerimist, mida teos küllaldaselt võimaldaks, ega ka kontekstiga suhestumist. Tundub, et eesmärgiks on olnud Brautigani loodud maailm võimalikult väheste kadudega teatrikeelde tõlkida. Et tegu on lehekülgede arvult üsna õhukese romaaniga, ei ole tegijad pidanud seda lavale tuues just kuigi palju välja jätma, kui silmas pidada romaani süžeed.

„Arbuusisuhkru“ keskmes, nii lavastuses kui ka raamatus, on armastuskolmnurk. See on ka mitmete teiste tee-

made murdumis- ja koondumispunkt. On poiss ja tüdruk, poiss armub teise tüdrukusse, mahajäetud tüdruku süda murdub tuhandeks killuks. Nii lihtne, nii kurb, nii miljon korda juhtunud. Brautigani suurepäraseks oskuseks on see lihtne ja üsna loomulikult kulgev lugu asetada kaleidoskoopi – lugu jääb kogu aeg samaks, ent pidevalt lisandub uusi nurki, kust seda vaadata; tuleb juurde üha uusi ja uusi tähendusi, muutudes lõpuks väga jõuliseks maailma-vaatelisteks üldistuseks. Maria Lee Liivaku dramatiseeringu vooruseks ongi see, et alles on suudetud hoida kõik need erinevad tahud ja nurgad ning vaid tunde- ja virvendustes tabatavad muutumised ja muundumised. Midagi ei ole ära nüsitud põhiliini arvelt. Väikeste asjade ilu on selleski küllaldaselt.

„Arbuusisuhkrus“ on viis võtmefiguuri. Valge ideoloog Charley (Margus Tabor) ja tume ideoloog inBOIL (Argo Aadli), valge tüdruk Pauline (Küllü Teetamm) ja tume tüdruk Margaret (Hele Kõre). Samuti halli riietatud nimetu jutustaja (Veiko Tubin ja Tõnn Lamp). Paika on pandud äärmused, näitamaks, kui ilmvõimatu on selline vastandjaotus.

„Meil siin Arbuusisuhkrus valitseb õrn tasakaal,“ ütleb peategelane Mina (Indrek Ojari). See õrn tasakaal püsib

Brautigan näitab, kuhu võib jõuda maailm, kui „pahad” asjad unustatakse.
Pauline – Külli Teetamm, Mina – Indrek Ojari, Charley – Margus Tabor ja Fred –
Andero Ermel.

unustamisel. Olemas olevaks on vaid valge, helge, hea, mõistev, õnnelik. Tume, hävitav, kurb ja vihane – kõike seda minaSURMA maailmas olemas ei ole. Kui ongi, siis tuleb see unustada. Ent kõik, mis on loomulik, ujub ühel hetkel ikkagi pinnale, ning nii on tege-lased minaSURMASKI ühel hetkel silmitsi inimeseks olemise dionüüsilise küljega. Üldsõnaliselt väljendudes näitab Brautigan, kuhu võib jõuda maailm, kui „pahad” asjad unustatakse.

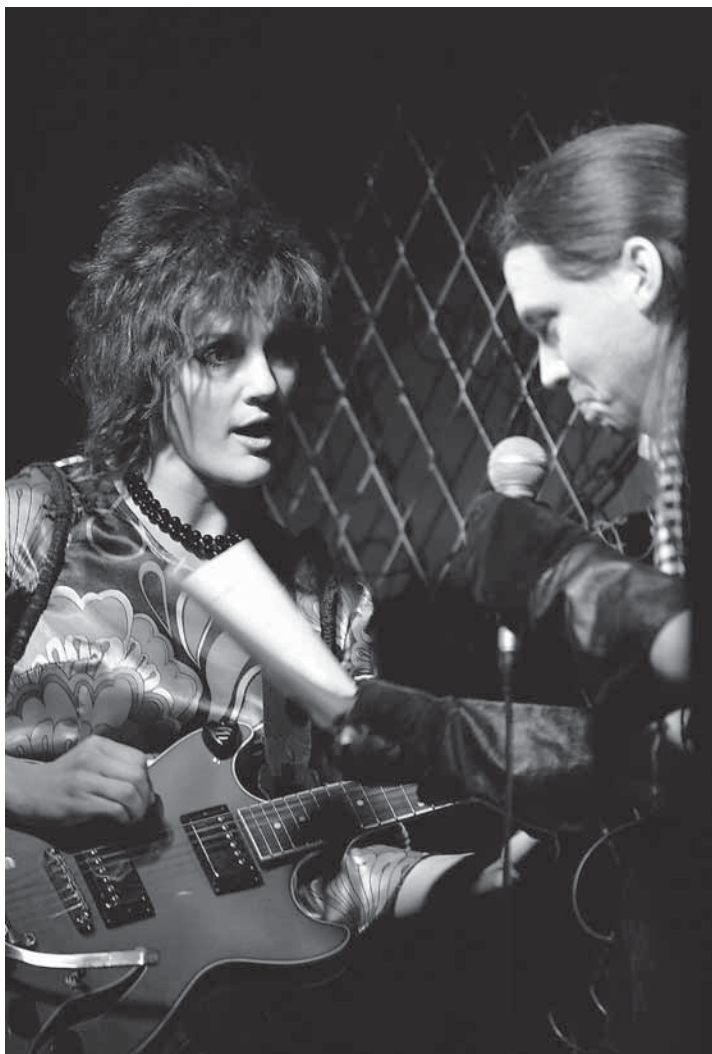
Linnateatri „Arbuusisuhkrus” on jäänud algmaterjalile vägagi truuks. Kas või loo struktuuri vaadates. Siin on mitu ajaliini, millel üheaegselt kätt puls-sil hoitakse. Kõigepealt Arbuusisuhkru olevikuruum – too kahepäevane pe-riood, mil elu kulgeb nii lihtsalt, nagu ta ikka on kulgenud, ent mille jooksul saabub möödunud sündmustele traagi-line lõplahendus.

Teiseks, Arbuusisuhkru minevik, kus minnakse tagasi nii paari kuu ta-gusesse aega kui ka peategelase lapse-põlve. Siin räägitakse viimastest tiigri-dest ja nende tapmisest, peategelase lap-sepõlvest, inBOILI võõrandumisest ja „pahaks” muutumisest, samuti inBOILI ja tema meeste korraldatud lõplikust happeningist.

Kolmandaks, Arbuusisuhkru elu-olu üldiselt ehk sealse maailma igapäe-vased muutumised. Kuidas päike muu-dab värvi, kuidas tehakse tööd, kuidas paigaldatakse jõepõhja haudu, kuidas raiutakse kujusid. Kõik, mis iseloomus-tab Arbuusisuhkru olmet.

Siin-seal on narratiivi kulgemise hu-vides raamatu süželist järgenevust veidi ümber seatud, ent laias laastus on romaanile omane ajaline struktuur säili-nud ka dramatiseeringus.

Rohumaal on õnnestunud too ajaline

inBOIL (Argo Aadli) on ainus, kes oma sõnade taha midagi peidab. Margaret — Hele Kõre.

keerukus, pidev erinevate hetkede vaheline pendeldamine, üsna sujuvalt lavale tuua, nii et see ei mõju kuidagi hakitult ega tee lugu sogaseks. Lugu jookseb ning peale naistegelaste garde-roobi muutuse pole siin suurt midagi, mis väga puust ette ja punasel moel markeeriks rohkeid tagasivaateid.

Üks võte, mida Rohumaa kasutab, on jutustaja sissetoomine. See lavastuslik otsus heidab valgust tüki koele üldisemalt. Loo arenduse ja Arbuusisuhkru maailma avamise kõrval väljendub selles võttes ka peategelase ise-

loom. Kaks lavatagust häält loevad ette löike raamatust, mõnikord kirjeldavaid, mõnikord jutustavaid, ent alati minavormis. Siin räägib „mina“, kel pole kindlat nime, kelle karakter on otsingus, sel minal pole ka kindlat häält.

Ent ta näitab veel midagi. Seda, et „Arbuusisuhkru“ on läbi ja lõhki sõnateater. Sõna veab ja hoiab koos lugu. Jutustajahääle kasutamine võimaldab tekstitruudust sõna otses mõttes. See pole raamatutruudus või Brautigani-truudus. See on Brautigani teksti truudus. Või Brautigani imetabase keele

inBOILI (Argo Aadli) korraldatud lõplik häppening. Charley – Margus Tabor ja Fred – Andero Ermel.

truudus. See on viis, kuidas Rohumaa on otsustanud lavastusse kaasata Brautigani keelt, mida „Arbuusisuhkrust“ ei saa lahutada. Kas see toob meid aga Brautiganile lähemale? Peaks see üldse olema eesmärk?

Teose peategelane kirjutab raamatut, ilma et tal oleks erilist ettekujutust, kuidas teised enne teda on raamatuid kirjutanud. Ta ei kirjuta, nagu kirjutatakse, vaid ta alustab valge lehena. Tundub, et samasugust mõtteharjutust on praktiseerinud ka Brautigan ise. Brautigani kujutlusvõime on kaunis, täpne, detailne ja läbini pöörane. Täiesti jabur! Ülimalt individuaalne ja konventsioonidest vabaks saanud. Brautigan on leiutaja, kes leiutas „Arbuusisuhkrule“ oma erilaadse keele.

Kuidas tõlkida sellist kirjutatud maailma täiust teatrikeelde? Mis on eesmärk? Mulle tundub, et siin on tulnud valida – kas Brautigani tekst või Brautigani

vaim? Rohumaa on teinud alalhoidliku otsuse, säilitades kõike, mida Brautiganist on võimalik „käega katsuda“. Ja seda, mida nende otsuste pinnalt on tehtud, on tehtud iseenesest väga korralikult ja professionaalselt. Ainult et tulemuseks on Brautigani konserveerimine.

Brautigan näib olevat seda laadi kirjanik, et mida tekstitruumaks tema teose tõlgendamisel jääda, seda rohkem läheb midagi olemuslikku kaotsi selle teose jõust ja särast. „Arbuusisuhkrust“ on üks võrdlemisi iseäralik teos ja sellepärast on ta ka kultusraamat. See on veidrike öökapiilektuur. Siin ei hellitata lugejat, vaid nõutakse talt panustamist, kaasa mängimist, kaasa voolamist, leiutamist.

Linnateatri „Arbuusisuhkrust“ on väga vähe leiutamist. Siin ei ole rakendatud samasugust lendavat kujutlusvõimet, mis üleüldse ongi „Arbuusisuhkru“-laadse raamatu võimalikuks teinud. Siin on jäädud teksti juurde,

„Meil siin
Arbuusisuhkrus
valitseb õrn
tasakaal”.
Mina – Indrek
Ojari.
Siiim Vahuri fotod

minemata tagasi sinna, kust tekst alguse sai.

Ainus asi, mis lavastuses seda äraspidist maailma edasi kannab, on näitlejate mäng. See mäng on pindmine, justkui naiivne, igal juhul võõristust tekitav. Dialoogid rulluvad lahti kerge vestlusloogika taktis, räägitakse väikesest asjadest, kiidetakse ja rõõmustatakse, sõnadel ja tegudel puudub tagamõte. Mida mõeldakse, seda öeldakse. Heasoovlikkus on siiras, lihtsalt üheplaaniline, ja just see üheplaanilisus muudabki selle heasoovlikkuse iseenda

vastandiks. inBOIL on ainus, kes oma sõnade taha midagi peidab. Trupi tervikutunnetuses oli jõudu, mis lõi kummalise võõristustunde, kus täielik sümpaatia segunes häiriva ärritustundega.

MERIT KASK (sünd. 15. IX 1982) on lõpetanud Tartu Ülikooli semiootika ja kulturoloogia eriala 2007. aastal bakalaureusetööga „Müüt Andrus Kivirähki kirjanduslikus proosas”. On töötanud Postimehe teatri-toimetajana.